

יהדות ותרבות ישראל

“עת לעשות” – נוסח חדש הרהורים על החינוך המשלב כאתוס חינוכי יהודי

תקציר: מאמר זה מבקש להציג את החינוך הדיאלוגי כחזון לזרם החינוך המשלב – לבית ספר שבו לומדים יחד דתיים, חילוניים ומסורתיים. המאמר מתמודד עם האתגר של “חוק החינוך המשלב” תוך שהוא בוחן מודלים שונים של חינוך משלב: 1. המודל הקהילתי המסורתי של “קו התפר”, 2. מודל הזרם הממלכתי החדש, 3. “הגשר” – מודל ייעודי שנועד לגשר בין שני ציבורים. בהמשך, המאמר מציע את המודל הדיאלוגי כאתוס חינוכי מעמיק, הנותן משמעות לאתגר של החינוך המשלב, מעבר להקשרים החברתיים. בכך, מבקש אתוס זה להציע נוסח חדש לפרוגרמה “עת לעשות” שהוצעה לפני כתשעים שנה על ידי פרנץ רוזנצווייג.

מילות מפתח: פרנץ רוזנצווייג, מרטין בוכר, יוסף דב הלוי סולוביצ'יק, חינוך יהודי, חינוך משלב, גשר, הזרם השלישי, חינוך דיאלוגי, “עת לעשות”, בית המדרש היהודי החופשי.

“פעם אחת חלם איש יהודי כי בעיר וינה, תחת הגשר, יש אוצר. קם האיש ונסע לוינה ועמד אצל הגשר, מחפש עצה איך לעשות, כי לאור היום חושש היה מחמת העוברים ושבים”. במילים אלה נפתח סיפור חסידי, אולי מהמפורסמים ביותר, המתאר כיצד אותו יהודי פגש את אחד משומרי המלך שסיפר לו על חלום שחלם, שבכפר מרוחק, בביתו של איש אחד, יש אוצר. “שמע האיש מה ששמע נסע חזרה לביתו, חפר שם ומצא את האוצר. אחר כך אמר: ‘עתה יודע אני שהאוצר הוא אצלי, אך כדי לדעת מן האוצר מוכרחים לנסוע לוינה’” (מתוך רבי נחמן מברסלב, **תיקון הלב**, בעריכת פנחס שדה, עמ' 15).

הדרך החינוכית מתחילה מן הנכונות לחלום על אפשרויות אנושיות, על חברה טובה יותר, על תיקון עולם. צריכה להיות נכונות לצאת למסע, אל המקומות הלא פשוטים, המפחידים, ואולי גם המסוכנים. יש להיות נכון לחפש, לטכס עצה, לתעות ולתהות, ובעיקר להיות נכון לשיחה. המסע החינוכי נמשך במקום שבו אנו מוכנים לפגוש אדם אחר, ללמוד ידע חדש, להיפתח לאפשרויות של צמיחה והתפתחות. הגילוי של האוצר שמביא אדם מן הבית ומן המשפחה, כולל את המחויבות לאחרים ולחברה שבתוכה אנו חיים. הגילוי של הדיאלוג נמצא בכבוד שיש ליחיד, לילד ולבוגר, ובאפשרויות הצמיחה וההתפתחות שיש בכל מפגש למחנך ולחניך.

אני מבקש להרהר על אודות “החינוך המשלב”, מסגרות חינוך המיועדות לדתיים ולחילוניים,

ולשואל על המעשה החינוכי של זרם חינוכי זה, אך גם ובעיקר על המשמעות הרעיונית והערכית העומדת בבסיסו. דומני, כי התבוננות זו תאפשר לנו גם לזהות מודלים חינוכיים וחברתיים שונים, כיוונים ערכיים שאליהם יוכלו להתקדם, ובדרך גם לשאול על האומץ והמאמץ הנתבעים כדי להפוך את החינוך המשלב למהפכה חינוכית – יהודית וישראלית.

עדיין קשה לתת שם כולל לכל התופעות החינוכיות המשלבות. האם לתאר זאת כ"זרם השלישי בחינוך", האם לכנות זאת "חינוך מעורב"? אפשר גם חינוך משלב, חינוך יהודי דמוקרטי, תגבור לימודי יהדות, או חינוך מסורתי. אולי פשוט יותר לקרוא למסגרות הללו "חינוך יהודי", מתוך מחשבה שבתו הספר הממלכתיים בישראל אמורים להציע לכל ילדי ישראל את האפשרות ללמוד בהם, בין אם יבואו ממשפחות דתיות, ממשפחות מסורתיות, או ממשפחות חילוניות. אלא שהגדרה זו יוצרת קושי, שאסור להתעלם ממנו: הדיאלוג היהודי־החילוני, משאיר ילדים רבים ומשפחות רבות מחוץ למעגל הזה, משום שאינם יהודים. ובחיוך מותר גם לשאול את השאלה, אז למה כל כך קשה לתת שם לתופעה החינוכית המרתקת הזו?

זה כחמש עשרה שנה ניתן למצוא בארץ קבוצות שונות של הורים ועמותות המבקשות להציע מסגרות חינוכיות המשלבות דתיים וחילוניים. המסגרות הללו כוללות מחויבות ל"ברית הגורל" של העם היהודי, הכרה באורחות חיים יהודיים שונים ומכוונות לקראת "ברית ייעוד", חשיבה משותפת ומודעת המעניקה משמעות לזהות היהודית הנבנית בארץ. המסגרות השונות מבקשות לקחת על עצמן אחריות למעשה החינוכי היהודי, כאשר השיח היהודי הפלורליסטי מהווה להן תשתית רוחנית וחינוכית. החינוך לקראת ערכים דוגמת: ערך הסובלנות בחברה, הכבוד לכל יחיד בייחודו, והאחריות של האדם לאדם האחר ולכלל החברה כערכים מרכזיים של מורשת ישראל. כך, נוכל למצוא בכלל המסגרות החינוכיות, משפחות המייצגות מגוון של זהויות – דתיים, חילוניים ומסורתיים.

אלא שהתיאור הזה קצת יפה מדי, ולמען האמת קצת אוורירי ומבטא בלשון נקייה מה שהרבה אנשים יסכימו לו ולערכיו, עד לרגע שבו הם ישאלו את עצמם: איך כל זה קשור לחינוך? כיצד אפשר לבנות תכונות חינוכיות, תוכניות למידה, הבניה ואפשרויות של אורחות חיים שונות במסגרת אחת משותפת? אין בכוונתי לתאר את מגוון ההתנסויות וההצעות בפועל שעוצבו ונוצרו בחברה היהודית־הישראלית בשנים האחרונות, וגם לא לעקוב אחר ההיסטוריה הקצרה־ארוכה של החינוך המשלב, אחר ההצלחות והכישלונות, הפוליטיקה, הסכסוכים, ההבחנות שבין מסגרות גדולות במניין תלמידיהן, ומסגרות שלא הצליחו לשרוד. אני מבקש להציג מודלים רעיוניים של חינוך משלב, להתבונן בערכים השונים העומדים בבסיס מודלים אלה ולהצביע על האפשרויות הפילוסופיות החינוכיות שלהם.

המודלים השונים מייצגים עמדות שונות של חיפוש חינוכי: אליטיסטי, תרבותי, מסורתי או חברתי. יש מי שמחפש את המכנה המשותף, יש מי שמבקש להעניק לתלמידיו תוספת ותגבור

של לימודי יהדות, יש מי שמבקש ליצור דיאלוג של כבוד ושונות, ויש מי שבונה את הקהילה החדשה. כל אחד מן המודלים הללו מספר סיפור קצת שונה, וכל מודל מציע גם עמדה פותחת אפשרית לדיון על הקהילה היהודית ועל החברה הישראלית. החינוך המשלב של דתיים וחילוניים מזמן למקום אחד כמה סיפורים שונים ולעתים גם סותרים, ודומני שנדרשים אומץ וכנות כדי להפוך אותו ליותר ממה שהוא עכשיו. ישנו הסיפור של החינוך הפרטי בישראל, ישנו הסיפור היהודי-התרבותי, הסיפור של השבר בחברה הישראלית, ואולי יותר מכל דבר אחר זהו הסיפור של החברה המסורתית בישראל.

חינוך פרטי – השאלה שמותר וצריך לשאול

השאלה הראשונה שיש לשאול היא האם החינוך המשלב הוא שם נרדף ומסווה לחינוך פרטי? יש פיתוי גדול להימנע מלדון בסעיף הכלכלי, אך חוששני שאין ברירה. החינוך המשלב הוא סיפורן של קבוצות הורים ושל יוזמות מקומיות של הורים, אך גם סיפורן של עמותות, של תורמים ושל קרנות, השייכים או מקורבים למעגל דתי פלורליסטי, שמן הסתם אפשר גם לשרטט באופן ברור יותר את מיקומו הגיאוגרפי וזיקותיו הפוליטיות.

אז אם אנו רוצים למקם את החינוך המשלב בהקשר של מפת החינוך בישראל, וזה אולי "החלק הפחות נעים של השיחה", הרי שעלינו לומר ביושר כי החינוך המשלב שייך באופן עמוק ביותר לבשורת בתי הספר הפרטיים בארץ, בכל המדרגים הרלוונטיים: כסף פרטי (גם כאשר אינו מגיע מכיסם של ההורים), השתתפות הורים, סלקציה או "מסננת" של תלמידים, בתי ספר על-אזוריים ובסוף גם אידיאולוגיה משותפת לקבוצת התייחסות מוגבלת בהיקפה. במובן מסוים, אפשר ומותר לומר כי זהו מרכיב מרכזי מאוד בחינוך המשלב. התחושה של הורים רבים שהם שולחים את ילדיהם לבית ספר טוב יותר, בשל אותם מדרגים של חינוך פרטי, שמאפשר להם "זהות קהילתית ואידיאולוגית".

מודלים שונים של חינוך משלב

התבוננות במודלים השונים של מסגרות חינוכיות חושפת בפנינו מודלים שונים של חינוך משלב. איני מבקש לבחון אותם דרך הפרקטיקה החינוכית והחברתית, גם לא דרך העמותות השונות שאליהן הם משתייכים, אלא לחשוב על הבסיס הרעיוני ההגותי שלהם. במובן זה, לא מדובר רק במסגרות חינוכיות חברתיות, אלא בחזון חינוכי שונה.

1. המעגל הקהילתי של קו התפר

המודל הראשון הוא המודל המזהה צורך בהגדרה של קבוצה חברתית, שהחלוקה המגזרית של בתי הספר בארץ, בין בתי ספר ממלכתיים לבתי ספר ממלכתיים-דתיים, לא נותנת לה מענה.

אפשר לנסות ולתאר את המעגל החברתי שאליו שייכת קבוצה זו, הכוללת משפחות מגדירות את עצמן כמסורתיות, משפחות שלראשן "כיפות שקופות", משפחות מעורבות שבהן בן זוג אחד חילוני ובן הזוג השני דתי, ומשפחות שמצויות מסיבות שונות בתפר שבין החינוך הממלכתי לחינוך הממלכתי־דתי. למעגל זה יש קבוצת יחס גדלה והולכת של דתל"שים (דתיים לשעבר), שלא נפרדו לחלוטין מן העולם הדתי, והם מבקשים שילדיהם יזכו לחינוך דתי מעורב, שלא יעמוד בסתירה לאורח החיים בבית. התפקיד של החינוך המשלב הוא להציע בתי ספר ממלכתיים או ממלכתיים למחצה, אך בשונה מן המסגרות הקיימות, בתי הספר הללו אמורים לאפשר לקבוצה הרחבה והמגוונת הזו להרגיש בהם בנוח.

ייתכן שרוב בתי הספר של החינוך המשלב נבנו קודם כל כמענה לצרכיה של קהילה זו, בהיותם בבחינת "הברירה היחידה שלהן". מסיבה זו ניתן לומר, כי משפחות דתיות וחילוניות שהיו מוצאות את מקומן בבתי הספר הממלכתיים והממלכתיים־דתיים, אך בוחרות בדרך השילוב כאידיאולוגיה, עלולות להיות גם המאוכזבות הגדולות של החינוך המשלב. בבסיס המודל הזה, עומדת תביעה להכרה, שהיא בראש ובראשונה חברתית. הווה אומר, הגיוון של בתי הספר בארץ אמור לשקף את הגיוון של החברה הישראלית. בית הספר איננו רק מקום של למידה אקדמית או רכישת כלי למידה, חשיבה וחיברות, אלא נועד לאפשר הזדהות קהילתית חברתית.

2. הזרם הממלכתי החדש

המודל השני שאני מבקש להצביע עליו הוא מודל אידיאולוגי־ציוני, שניתן לכנותו במונחים של בן־גוריון, כמודל הממלכתי. מטרתו של החינוך המשלב היא לשנות את פני החברה הישראלית, לשנות את מערכת החינוך של הממלכה על ידי ביטול הזרמים החינוכיים השונים. ההנחה היא שהחברה המאפשרת יצירת מסלולי חינוך שונים הולכת ויוצרת קוטביות בתוכה. הפשרה הבן־גוריונית, שהכירה בזרם החינוך הדתי ובזרם החינוך ההתיישבותי בנפרד מזרם החינוך הממלכתי, הביאה גם ליצירה של סדקים ושברים חברתיים. הזרם החדש של החינוך המשלב מכוון בסופו של דבר להגדיר מחדש את מערכת בתי הספר בארץ ולבנותה ללא הבחנה בין המ"מ והממ"ד.

אפשר לתאר את המודל הזה גם באופן אחר, כפעולת ייבוא של בתי הספר היהודיים מן התפוצות. בתי ספר יהודיים אמריקניים שיש בהם יהודים מכל הזרמים ומכל הסוגים. במובן מסוים בתי הספר המשלבים הם אכן מענה למשפחות האנגלוסקסיות, שיכולות להרגיש נוח בבית הספר היהודי בישראל שאליו הן שולחות את ילדיהן.

בבסיס המודל הזה עומדת שאיפה למהפכה ציונית, אשר בתי הספר של החינוך המשלב הם חוד החנית שלה. הכיוון הוא להפוך את הזרם המרכזי של בתי הספר בישראל לבתי ספר משלבים, ואולי מוטב לומר בתי ספר יהודיים.

3. "הגשר"

המודל השלישי הוא מודל ייעודי, שמטרתו לבנות גשר בין שני ציבורים בולטים של החברה הישראלית – דתיים וחילוניים. המודל מכיר באופן מודע בקיומן של שתי קבוצות נבדלות בתוך החברה היהודית בארץ, וניסיון מודע לבנות גשר אנושי וחינוכי שיחבר את שתי הקבוצות. חינוך משלב במובן של גשר מבליט גם את השוני החברתי והמגזרי של החברה הישראלית, ועוזר לילדים, ואולי גם למשפחותיהם, להגדיר את זהותם.

ההצעה של המודל הזה היא הצעה חינוכית של גדילה והתבגרות בתוך שיח בין קבוצות. בראש ובראשונה, מדובר בשיח על הבסיס היהודי התרבותי, המזהה את המכנה המשותף שבין קבוצות שונות, כדי לאפשר לכל קבוצה לזהות גם את המאפיינים הייחודיים של כל קבוצה. למעשה, מדובר במודל חינוכי ייחודי, שיוכל לשמש קבוצות שונות החיות יחד, להציע להן שותפות וכבוד לשונות החברתית. ייתכן שמודל זה לא מתאים לכל משפחה ולכל ילד, וישמש תמיד בגדר הצעה נוספת של גשר בין שונים.

בית הספר כבית מדרש דיאלוגי

האפשרות הנוספת שאני רוצה להעלות כאן היא להתייחס אל החינוך המשלב כפותח דלת לאתוס חינוכי אחר, לאתוס של חינוך דיאלוגי, להכרה בחשיבות הדיאלוג שבין יחידים ובין קהילות בתוך החברה הישראלית. במילים אחרות, לבנות אתוס חינוכי חדש שמטרתו לכבד את השונות בין משפחות ובין ילדים וליצור אפשרויות שונות של עיצוב הזהות היהודית והישראלית; באתוס החינוכי החדש, היהדות בנוייה כרב-תרבותית ורב-זרמית, ובמובן מסוים אפשר לראות בה את ההפך הגמור מהתדמית של "כור ההיתוך". האתוס החינוכי הזה מעניק משמעות ערכית ורוחנית לגיוון האנושי והחברתי, לרב תרבותיות הייחודית שהופכת את החברה הישראלית למה שהיא ולמה שהיא יכולה להיות.

על פי המודל הזה, מתגלה כי המשמעות של שילוב דתיים וחילוניים אינו רק האתגר של לימודי יהדות ודעת יהודית, ולא רק האפשרות להכיר בקבוצות שונות ובאורח החיים השונה שלהם כלגיטימי וכראוי, אלא יש כאן ניסיון להציע תפישה שונה באופן מהותי של המעשה החינוכי ושל האדם. התהליך החינוכי מאפשר לילד לבנות את עצמו ואת הקהילה שלו מתוך כבוד לשונות ולייחוד של כל ילד. החינוך הדיאלוגי-היהודי מציע לחניכים להיות חלק מתהליך של בניית חברה הנושאת באחריות לא רק לחברה, אלא גם ליחידים ולשונותם. מטרת החינוך היא לאפשר לאדם למצוא את מקומו בעולם על יסוד השונות והיכולת לקיים דיאלוג בין שונים, כאשר כל אחד מוצא את עצמו כיחיד, ומן העמדה הזו ליצור חברה.

במאמר שהקדיש הרב סולובייצ'יק להגדרת האדם ולמשמעות היהודית של הגדרת האדם, הוא כיוון את המאמץ לעבר הפנימיות והייחוד של היחיד. חברה בעלת ייעוד נוצרת מתוך יחס

מכבד למה שמייחד כל אחד ואחת מאיתנו. הוא כינה זאת בשם "דמוקרטיה רוחנית" וביקש מאיתנו להבחין בין דמוקרטיה במובנה הפוליטי ובמשמעותה החוקית לבין דמוקרטיה המבוססת על רוחניותו של האדם. הדמוקרטיה מן הסוג האחד היא תיאור של משטר פוליטי ושל חברה, שבה נשמרים ומכובדים זכויותיו של הפרט באשר הוא. הדמוקרטיה הרוחנית יוצאת מתוך כבודו של האדם כיחיד העומד בפני עצמו ובפני אלוהיו. "כבוד האדם" נקבע ביהדות לאדם הבודד, המנגן את שירת חייו בבודדותו, בספקותיו ובכטחוננו הפנימיים ביותר... יכול וצריך האדם לפעול בחברה, לבטא את עצמו כלפי הזולת, לחיות כראוי לו במשפחתו, לתרום לאחרים, אולם כל זה אינו הסך הכול. עדיין קיים העניין החשוב מאוד של הפנימיות, האדם כשלעצמו ביחידותו" (הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק, הגדרתו הדתית של האדם, עמ' 36).

על פי האתוס החדש, החינוך המשלב נועד להרבות בגיוון ובריבוי הדעות שבתוך מערכת החינוך, וליצור את השדה שבו מתרחש השיח הנושא באחריות במסגרת החינוכית. בלשונו של מרטין בובר, המשמעות העמוקה ביותר של היהדות מצויה בזיקה שבין אדם ואדם, ובין האדם והרוחני. האדם אשר נענה לקריאה שהיהדות קוראת לו, האדם אשר נענה לקריאה העולה מן התנ"ך בבחינת מקרא הקורא לו, נדרש לגאול את עצמו ואת העולם כולו. החינוך היהודי הוא במהותו חינוך שקורא לדיאלוג, שמורה דרך ונושא באחריות. "עבודת החינוך" השפעה כפולה לה... ראשית היא מסייעת לכל אחד להשריש את בחינת עולם שלו באדמת עולמו... ושנית היא מחנכת בכל אחד את המצפון של בחינת עולמו, והוא שבודקו וחוזר ובודקו, אם הוא נאה מקיים את מה שהוא נאה דורש, ומשווה לעיניו כנגד חוסר ההתחייבות שבהתנצחות לשם ההצלחה, את ההתחייבות והחומרה של אלפי מעשי הגשמה קטנים" (מרטין בובר, חינוך ובחינת עולם, תעודה ויעוד ב', עמ' 418)

המחנכים

המעשה החינוכי אינו מספר רק חזון ואוטופיה, הוא נדרש למעשה היומיומי. בשורות הבאות נבקש לשאול על המחנכים ועל תוכניות הלמידה: מי הם המורים של בתי הספר המשלבים? מה הן תוכניות הלמידה? מי כותב את תוכניות הלמידה? באילו נושאים? האם רק ביהדות ובתרבות ישראל? השוני בין המודלים בא לידי ביטוי, בראש ובראשונה, בהתייחסות לשאלת המורים והמחנכים בבתי הספר של החינוך המשלב.

בלשונו של בובר, על עבודת החינוך להיות מכוונת אל הממשי. "יש לחנך את האדם, שידע להבדיל בין מראית עין ומציאות, בין תעתועי הגשמה להגשמת אמת, שיפנה עורף לתעתועים ויבחר ויאחז במציאות, בין שהוא בוחר בבחינת עולם פלונית ובין שהוא בוחר באלמונית. (מרטין בובר, חינוך ובחינת עולם, תעודה ויעוד ב', עמ' 419-420)

האפשרות האחת, היא הצורך והאחריות לבנות תוכניות בלימודי יהדות. על פי הבנה זו,

בית הספר צריך לתפקד כבית ספר לכל דבר ועניין, אלא שהוא נדרש לתת מענה נוסף ומורכב בתחום הידע היהודי – ארון הספרים ואורח החיים היהודי. בעניין זה הכשרת המורים של החינוך המשלב צריכה להתמודד, בדומה להכשרות מורים של הזרמים האחרים, עם השאלה הקשה של לימודי היהדות והתרבות היהודית בארץ (בכל המגזרים). כחלק מתפישת הדעת, יש לזהות גם את הצורך לתת מענה למגוון המשפחות והילדים, במובן זה שצריך לתת לגיטימציה לעמדות שונות, שצריך להיות מודע לאפשרויות שונות, החל מהשאלה האם מותר ללמוד תנ"ך ועד השאלה האם מותר ללמוד קוראן. האם מותר לתת לבנות לעבור לפני התיבה (להיות חזניות), ועד השאלה האם חובה לאפשר לבנות לעלות לתורה.

האפשרות האחרת היא שבית הספר המשלב הוא מענה למסורתיות של המשפחות שמהן מגיעים הילדים. מערכת החינוך המשלב היא מערכת של חינוך יהודי המתאים לאותו אחוז גדול ורחב באוכלוסייה שאיננו מגדיר עצמו כדתי או כחילוני, אלא כמסורתי. השאלה שנצטרך לשאול את עצמנו, וברצינות הראויה, היא האם בתי הספר המשלבים הם מענה ל"קבוצה המסורתית" בארץ. התשובה הסוציאקונומית לשאלה זו עלולה להיות מאכזבת. אבל בתהליך הכשרת המורים יותר מכל שדה אחר, יש צורך בהכשרה ייחודית, משום שהקבוצה המסורתית נחשבת בשני הקצוות כ"לא-מספיק-ראויה".

האם בית הספר צריך לשמש מקום מפגש של מורים מן החינוך הממלכתי והממלכתי-דתית? כלומר, בית הספר צריך להיות מקום המפגש של מורים משני הזרמים, שגדלו וחונכו בתוך המגזריות שלהם, הדתית או החילונית, והם צריכים להביא את עצמם במלוא יכולותיהם, לימודיהם, ומגזריותם לתוך בית הספר? החשש ברור. בתי ספר אלו יהיו בתי ספר ממלכתיים, שלימודי הקודש ניתנים בהם על ידי מורים דתיים.

על פי האתוס המוצע, במרכז ההכשרה והעשייה של צוות המורים יש להציב את "בית המדרש הפתוח". זה איננו עוד אחד הפרויקטים של בית הספר והכשרת המורים, אלא להפך, זהו הלב הפועם והמקיים את התהליך היהודי החינוכי הפתוח. לטעמי, אם נשכיל להבין שעלינו ליצור אתוס חינוכי חדש, תהיה חשיבותו של הפרויקט הזה מעבר למסגרות החינוך המשלב. האתוס החינוכי החדש הוא בבחינת בשורה חינוכית שמממשת את החוכמה ואת התרבות היהודית באופן הכי מודרני והכי רלוונטי בחברה הישראלית.

"תלמוד תורה – נוסח חדש"

קרוב למאה שנים חלפו מאז ביקש פרנץ רוזנצווייג הצעיר לחולל מהפכה בלימודי היהדות, בכל מה שקשור לפלורליזם, לתרבות, לרוחני, ובעיקר לקשר שבין שיעורי היהדות בבתי הספר והחיים עצמם. הוא ביקש לשנות את תוכניות הלימודים, את הכשרת המורים והשתלמותם, את אופי המפגש והזיקה שיש בין החניכים והמחנכים. הוא ביקש לעורר את האחריות ליהודים

וליהדות בקרב הצעירים, בקרב המורים, בקרב הרבנים, ובדרכו כינה זאת "תלמוד תורה – נוסח חדש". הסדר הישן של הלימוד יצא מן התורה אל החיים, חיי היהודי אמורים היו להיות מעוצבים על פי התורה. עתה, הוא אומר, נדרש תלמוד תורה בכיוון הפוך. "לימוד זה שוב אינו יוצא מן התורה אל החיים, אלא אדרבה, מן החיים, מן העולם אשר לא ידע את המצווה או 'משים עצמו כאילו לא ידע' את המצווה, בחזרה אל התורה". (פ' רוזנצווייג, תלמוד תורה – נוסח חדש, נהריים, עמ' 190).

הייתי רוצה לחשוב שהחינוך המשלב הוא מעשה חינוכי מן הסוג שאליו כיוון רוזנצווייג. לאמור, אם רוצים אנו ביהדות חיה, מוטל עלינו להביא את עצמנו ואת עולמנו האישי והחברתי לתוך הלימוד. בית המדרש החדש יהיה זה שבו מסורתיים, דתיים וחילוניים מביאים את עצמם ואת חייהם. הייתי רוצה לקוות שהחינוך המשלב מציע את האתוס החינוכי היהודי במשמעותו העמוקה ביותר, משמעות המכבדת כל אדם בשונותו והתובעת אחריות מכל אחד לאחר ולחברה. רק בצירוף הזה מסופרת גדולתו של הקדוש ברוך הוא כנוסח המשנה (סנהדרין, ד, ה) ש"טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהם דומה לחברו".

ביבליוגרפיה

- אוקו, סיני. (1974). **על האופי הטוב – פילוסופיה של החינוך**, ירושלים, עמ' 93-114.
 בובר, מרטיין. (תשכ"א). "חינוך ובחינת עולם", **תעודה וייעוד ב'**, ירושלים, עמ' 412-420.
 "חוצים את הקווים", (2010). **ארץ אחרת**, 58, במבי שלג (עורכת), ירושלים.
 כהן, יונתן. (תשס"ז). "שפה אחת ודברים מרובים – הפילוסופיה של החינוך כמשאב לקידום שיח משותף בישראל", **דברים ושברי דברים; על יהדותה של מדינה דמוקרטית**, אביעזר רביצקי, ידידיה צ. שטרן (עורכים), ירושלים, עמ' 281-329.
 סולובייצ'יק, הרב יוסף דב הלוי. (תשע"ח). "על הגדרתו הדתית של האדם", **האדם ועולמו**, ירושלים, עמ' 9-72.
 רוזנצווייג, פרנץ. (1977). "תלמוד תורה – נוסח חדש", **נהריים**, ירושלים, עמ' 190.
 שביד, אליעזר. (1992). **להיות בן העם היהודי – מבט אישי**, תל אביב, עמ' 89-112.

e-mail: benpzi.hanoch@gmail.com